

HUR MÅR DEMOKRATIN I GÖTEBORG?

HENRIK OSCARSSON, MARIA SOLEVID
OCH JAKOB AHLBOM

Sammanfattning

Hur mår den lokala demokratin i Göteborg? I det här kapitlet genomför vi en samlad analys av tillståndet i den göteborgska demokratin utifrån perspektiven politisk jämlikhet och legitimitet. Vi gör en bred kartläggning av några av de mest centrala nyckelindikatorerna i demokratiforskningen, så som invånarnas valdeltagande, intresse för politik, upplevda möjligheter att påverka politiska beslut, politiskt förtroende och nöjdhet med demokratin. Med hjälp av data från unika frågeundersökningar och officiell demokratistatistik spårar vi utvecklingen över tid och närstuderar variationer mellan olika delar av staden och grupper av invånare. Fram träder en lokal demokrati där många deltar och engagerar sig, men som samtidigt inte bedöms fungera särskilt bra. Våra resultat visar också att förutom de kända och stora skillnaderna i valdeltagande och politiskt intresse mellan stadens områden, är skillnaderna i bedömningen av demokratis hälsotillstånd i högre grad sammankopplade med ideologi, partisympati och inställning till Västlänken, och i lägre grad med var i staden man bor.

Runt om i världens länder riktas blickarna mot oroande auktoritära tendenser och tydlig demokratisk tillbakagång (Alizada m fl, 2021). Statsvetare följer händelseutvecklingen i detalj med hjälp av hundratals indikatorer. Även om demokratin på nationell nivå är helt avgörande för tillståndet hos de andra politiska nivåerna i flernivådemokratin kommer vi i det här kapitlet att rikta blickarna mot den demokratiska nivå som befinner sig allra närmast medborgare: den lokala demokratin.

I det här kapitlet studerar vi tillståndet i den lokala demokratin i Göteborg i samband med stadens 400-årsfirande. Den lokala politiken i Göteborg har under flera års tid minst sagt varit händelserik. Den har karaktäriserats av ett debattklimat med förhållandevis högt tonläge. Korruptionsskandalen 2010 gav Göteborg det mindre smickrande tillmälet ”Muteborg” och ledde fram till en granskningskommission 2013 som kartlade den så kallade ”göteborgsandan” (Amnå, Czarniawska & Marcusson, 2013). Därefter drevs en intensiv kampanj – initierad av bland andra tidningen GT – för namninsamling om ett folkomröstningsinitiativ i den brännheta frågan om införande av trängselskatt. I samband med valen 2014 hölls en rådgivande folkomröstning vars utslag – i likhet med en majoritet av de rådgivande kommunala folkomröstningarna efter folkiniciativ – inte följdes (SKR,

2020).¹ Invånarna i Göteborg har också upplevt och medverkat i en flera år lång diskussion och protester emot den nya tågunneln Västlänken. Som en direkt konsekvens av infrastrukturdebatten har två nya lokala partier fått representation i kommunfullmäktige, Vägvalet (2010–2018) och Demokraterna (2018–). Staden har också fått uppleva ett historiskt maktskifte 2018 då Socialdemokraternas 24 år långa maktinnehav ersattes av ett minoritetsstyre med Allianspartierna, realiserat genom ett avtal om valteknisk samverkan med Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt Initiativ.

Med utgångspunkt i den politiska utvecklingen i Göteborg, tillsammans med den ständigt närvarande diskussionen om politisk jämlikhet och demokratisk legitimitet, är vår analys av tillståndet i den lokala demokratin inriktad på att kartlägga attityder och beteende hos stadens medborgare. Frågan om hur den politiska jämlikheten i Göteborg ser ut handlar här om hur goda olika medborgargrupperns möjligheter är att delta i och påverka den politiska nivån. Det handlar också om hur förtroenderelationerna till den politiska nivån kan karaktäriseras och i vad mån göteborgarna är nöjda med den lokala demokratin. Vår kartläggning handlar om hur befintliga sociala skiljelinjer bland medborgarna i Göteborg tar sig uttryck i politiska attityder och beteenden.

Som kommer att framgå av det här kapitlet är nivån för flera demokratiindikatorer beroende av var i staden man bor. Göteborg är även i demokratihänseende en starkt segregerad stad. Befolkningssammansättningen i olika stadsdelar ser mycket olika ut och lägger grunden för politisk ojämlikhet. Sannolikheten för politiskt inflytande genom intresse och deltagande varierar rejält mellan resursstarka och resurssvaga platser. Men när det gäller uppfattningar om politiskt förtroende ser vi också andra mönster, här är ideologi, partisympati och inställning till Västlänken viktigare förklaringsfaktorer.

I våra analyser kartlägger vi systematiskt en demokratiindikator i taget. Vi börjar med indikatorer som statsvetare brukar betrakta som viktiga för politikens och den demokratiska processens inflödessida (*input*) som till exempel människors politiska intresse, engagemang och delaktighet. Vi fortsätter sedan med politikens utflödessida (*output*) och behandlar utvärderingsindikatorer som till exempel hur medborgarna utvärderar den lokala demokratin och stadens tjänstemän och politiker. Vi avslutar kapitlet med att utveckla och analysera två demokratiindex för demokratins hälsotillstånd i syfte att ge en nyanserad beskrivning av hur den lokala demokratin i Göteborg mår.

Vi har förmånen att kunna använda ett mycket rikt undersökningsmaterial, vilket är ovanligt för studier av lokal demokrati. För jämförelser över tid använder vi data från undersökningar där tillräckligt många göteborgare deltagit för att tillåta jämförelser med riket som helhet. Närstudien av tillståndet i den göteborgska demokratin genomförs med hjälp av de fem stora lokala SOM-undersökningarna i Göteborg som genomförts under perioden 2016–2020 med totalt drygt 15 000 svarande.

Valdeltagande

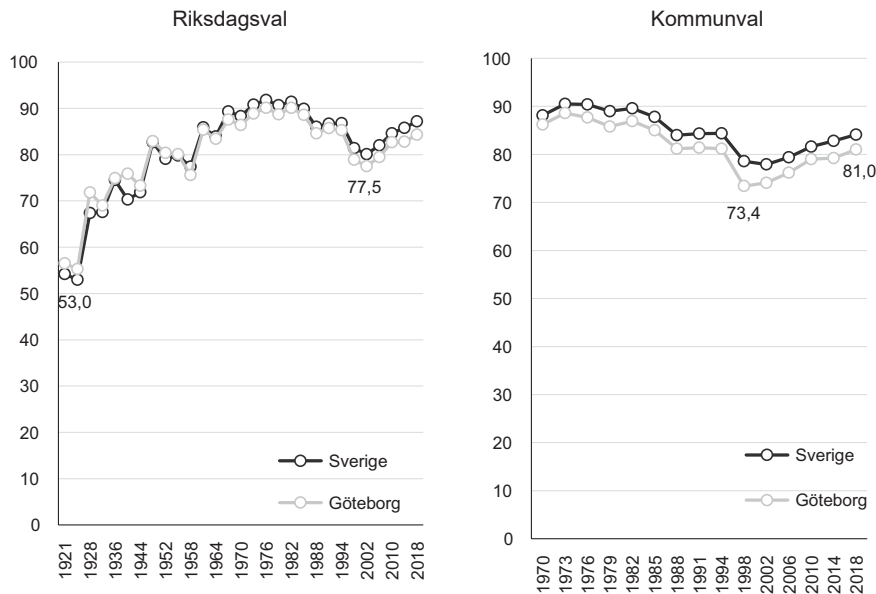
Medborgarnas benägenhet att ta till vara på den kanske mest centrala demokratiska rättigheten – rätten att rösta – är ett klassiskt mått på demokratins hälsotillstånd. Sedan lång tid finns i Sverige en norm att det är en medborgerlig plikt att rösta i allmänna val. Normen har sin grund i en tidig insikt (jfr Tingsten, 1937) om att demokratins kärnvärden som *politisk jämlikhet* och *folkviljans förverkligande* är mycket lättare att uppnå om valdeltagandet är högt än om valdeltagandet är lågt. Ju fler som röstar desto större är möjligheten att resultat från allmänna val speglar medborgarnas jämlika vilja (jmf Persson, Solevid & Öhrvall, 2013).

Nivån på valdeltagandet i olika grupper och på olika platser har visat sig vara en utmärkt samlande indikator för graden av social integration. Vi vet att sannolikheten för att en viss individ går och röstar i stor utsträckning beror på vilka socioekonomiska resurser och vilken motivation en individ har (Verba, Schlozman & Brady, 1995), men också i hur hög grad individen är socialt integrerad – exempelvis genom språk, familj, nätverk och förankring på arbetsmarknaden. Att delta i val är en social handling (Bhatti, Fieldhouse & Hansen, 2020). Allt annat lika kommer en person med en viss uppsättning egenskaper att rösta i lägre grad om det är lägre valdeltagande i omgivningen. Samma fiktiva person kommer att rösta i högre grad om också fler i omgivningen går och röstar.

I figur 1 redovisas utvecklingen av valdeltagandet i andrakammarval och riksdagsval i landet som helhet och i Göteborgs Stad ända tillbaka till demokratins födelseår 1921. Resultaten visar att utvecklingen i Göteborg som väntat varit mycket lik landet som helhet, med en stark mobilisering av deltagandet i demokratiska val under perioden från 1920-tal till 1970-tal, följt av en nedgång under 1980- och 1990-talen och en successiv tillväxt efter millennieskiftet. Även i Göteborg har de fyra senaste riksdagsvalen inneburit ett förstärkt valdeltagande.

Resultaten visar att Göteborg under perioden haft ett lägre valdeltagande jämfört med det nationella snittet. Skillnaderna börjar synas i början på 1970-talet. Sedan dess har valdeltagandet i Göteborgs Stad systematiskt legat en eller ett par enheter lägre än rikssnittet. Skillnaderna har blivit något större över tid. Vid det senaste riksdagsvalet var valdeltagandet i Göteborg 84,3 procent, vilket är 2,9 procentenheter lägre än det nationella deltagandet på 87,2 procent (se figur 1). I SCB:s (2019) analyser av geografiska skillnader valdeltagandet visar det sig att skillnader mellan kommungrupper oftast är små. Valdeltagandet i riksdagsvalet är högst i kommuner som ligger precis utanför en storstad, och lägst i kommuner på glesbygden.

Figur 1 Valdeltagande i Göteborgs Stad jämfört med riket som helhet vid riksdagsval 1921–2018 och kommunval 1970–2018 (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen av den röstberättigade befolkningen i Sverige/Göteborg som röstade vid andrakammarval och riksdagsval under perioden 1921–2018.

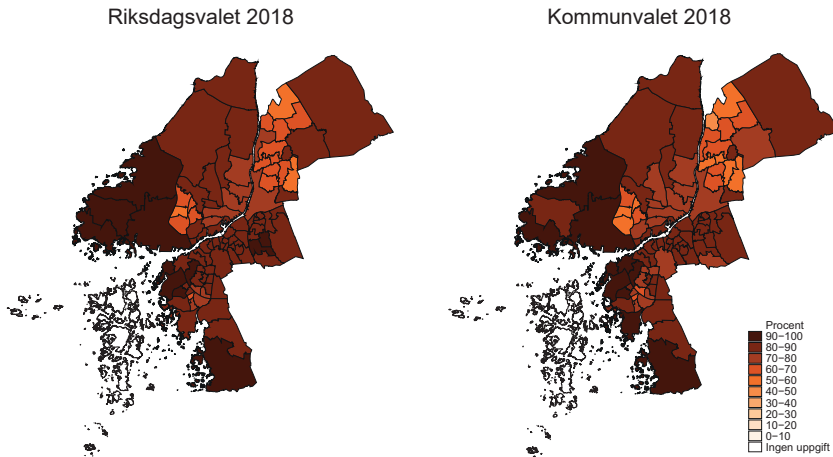
Källa: SCB, Valmyndigheten.

Valdeltagandet i de lokala valen kan jämföras bäst från tidpunkten för den gemensamma valdagens införande 1970, efter de stora kommunsammanslagningarna (se figur 2). Utöver den gemensamma valdagen har två viktiga expansioner av rösträtten till de kommunala valen skett: 1976 fick utländska medborgare som varit folkbokförda i Sverige i tre år rösträtt och 1998 utökades rösträtten till kommun- och landstingsval också till i Sverige folkbokförda medborgare från andra EU-länder samt Island och Norge (SCB, 2019). Resultaten visar att de som haft rösträtt i de kommunala valen i stor utsträckning också har använt den. Genomsnittsvaldeltagandet under perioden är 81,8 procent. Rekordet i valdeltagande på den kommunala nivån i Sverige är dock närmare ett halvt sekel bort, från 1973 med 88,6 procent.

I allt väsentligt har valdeltagandet till kommunfullmäktigevalen i Göteborg följt den nationella trenden mycket tätt, med en långsam nedgång under 1970- och 1980-talen, en större nedgång i samband med 1998 års val, ett val där rösträtten alltså också utvidgades till nya grupper, med bottennoteringen 73,2 procent. Därefter har det ägt rum en återhämtning med ökat valdeltagande i fem val i rad. Långsamt har valdeltagandet kravlat sig tillbaka över 80 procent. I samband med

2018 års val röstade 81,0 procent av göteborgarna i kommunvalet – den högsta nivån efter millennieskiftet.

Figur 2 Valdeltagande i Göteborgs 96 primärområden i samband med riksdagsvalet och kommunvalet 2018 (procent)

Kommentar: Observera att kartan illustrerar i vallokal räknade röster vilket betyder att valdeltagandet är något underskattat. I Göteborg var det cirka 8 700 röster som inte räknades i vallokal för kommunvalet och drygt 13 300 röster för riksdagsvalet vilket motsvarar ungefär 2,4 procent av rösterna i kommunvalet och 2,8 procent av rösterna i riksdagsvalet. En stor majoritet av dessa röster är sena förtidsröster som inte hinner skickas ut till vallokalerna utan istället räknas på onsdagen (de så kallade onsdagsrösterna). Uppskattningsvis 800–1 000 av dessa röster/val är "vanliga" förtidsröster från valkretsarna i Södra Skärgården (uppskattningen baseras på en jämförelse med 2014 års val). På grund av vädret kunde dessa röster inte levereras till vallokalerna och därmed är i vallokal räknade röster, och också valdeltagandet, i den här rapporterade statistiken lägre än förväntat i valdistrikten Västra Göteborg Brännö-Asperö, Västra Göteborg Donsö-Vrängö samt Västra Göteborg Styrsö-Köpstadsö (som alla ingår i primärområdet Södra Skärgården). I genomsnitt är valdeltagandet 2018 cirka 55 procent i dessa tre valkretsar istället för uppemot 90 procent som i tidigare val. Vid slutförandet av kapitlet hade vi inte fått tillgång till det totalräknade valdeltagandet per valkrets som SCB har information om tack vare att röstlängderna sedan 2018 scannas in i efterhand. Av den anledningen markerar vi Södra Skärgården som "Ingen uppgift" eftersom uppgiften vi har om valdeltagande inte är rättvis för detta område. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: Valmyndigheten 2018 och Avdelningen för Statistik och Analys, Göteborgs Stad.

Precis som för riksdagsvaldeltagandet är deltagandet i valen till Göteborgs fullmäktige något lägre än rikssnittet. I de senare valen har avståndet varit omkring tre procentenheter. Liknande skillnader i valdeltagande går att se i andra större kommuner i Sverige (SCB, 2019). Rösträttsreglerna innebär att den röstberättigade befolkningen är något större i kommunval än i riksdagsval (Ibid, 2019). I städer som Göteborg finns relativt sett fler väljare som ännu inte hunnit bli

svenska medborgare och som till följd av en lägre integrationsgrad också deltar i lägre utsträckning. I Göteborgs fall var 441 000 röstberättigade till kommunfullmäktigevalet 2018 och 418 000 röstberättigade i riksdagsvalet samma år (www.valmyndigheten.se). Valdeltagandet bland de 20 000 göteborgare som endast har rösträtt i kommun- och regionalval är klart lägre än bland de medborgare som också har rösträtt i riksdagsvalet (SCB, 2019).

Den sociala sammansättningen av människor spelar stor roll för nivån på valdeltagandet i ett grannskap eller valdistrikt. Som vi diskuterade tidigare spelar den sociala omgivningen också stor roll för en individs benägenhet att gå och rösta. Kartorna i figur 2 illustrerar fenomenet med hur den sociala sammansättningen i distriktet påverkar valdeltagande. Om man känner till Göteborgs geografi känner man också igen att områden markerade med ljusare färg – som till exempel primärområden i nordöstra Göteborg och i de centrala delarna av Hisingen – inte bara präglas av lågt valdeltagande, utan också av lägre inkomster, högre arbetslöshet, högre andel utrikesfödda och högre andel som får ekonomiskt bistånd (Göteborgs Stad, 2017; 2021). Många av områdena karaktäriseras av polisen som utsatta eller särskilt utsatta områden (se kapitlet av Sahlin Lilja, Lundmark & Sandelin, 2021, i denna bok). Omvänt ser vi mörkare schatteringar och högre valdeltagande i kustnära områden i västra Göteborg och i centrala Göteborg.

Kontrasterna mellan olika områden i Göteborg är stora när det gäller valdeltagande. I valet till kommunfullmäktige 2018 skiljde nästan ofattbara 52,86 procentenheter i valdeltagande (i vallokal räknade röster) mellan valdistriktet Angered, Gårdsten Norra (41,17 procent) och valdistriktet Askim-Frölunda-Högsbo Sisjön S (94,03 procent) (Valmyndigheten, 2018).

Kontrasterna kan illustreras även på primärområdesnivån. De fem primärområden i Göteborg som hade högst valdeltagande 2018 är alla resursrika med en stor andel sysselsatta och högtbildade: Hjuvik (93,6 procent), Långedrag (92,6 procent), Billdal (92,2 procent), Bratthammar (92,1 procent) och Fiskebäck (91,9 procent). Omvänt tillhör de fem primärområden med lägst valdeltagande de socialt mest utsatta med högre arbetslöshet, lägre utbildning, lägre inkomster och högre andel utlandsfödda: Gårdstensberget (49,4 procent), Östra Bergsjön (53,6 procent), Norra Biskopsgården (54,9 procent), Lövgärdet (56,3 procent) och Eriksbo (57,3 procent).

De empiriska fynden är på intet sätt nya eller överraskande. I samband med valen uppmärksammas alltid de stora skillnaderna i valdeltagande mellan Göteborgs valdistrikt av såväl myndigheter, forskare och medier. Många kommuner sätter också i gång olika former av demokratiprojekt för att höja valdeltagandet i områden där lägre andelar av väljarna röstar. I Göteborg anställdes till exempel så kallade Demokratiambassadörer i syfte att höja valdeltagandet (Göteborgs Stad, 2018), men det är oklart om, och i så fall vilken, effekt de har haft.

Politiskt intresse och möjligheter att påverka

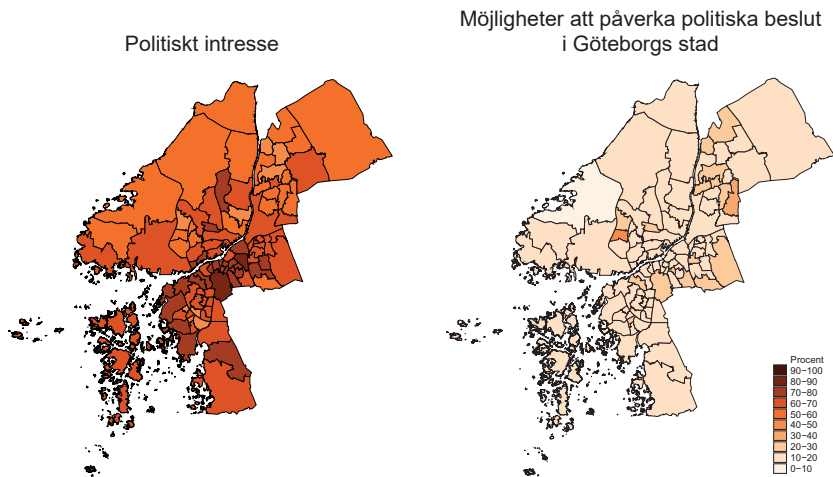
Politiskt intresse är den allra viktigaste motivationsförklaringen till varför människor går och röstar eller på andra sätt engagerar sig i politiska handlingar (Prior, 2010; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Men alla medborgare är inte intresserade av politik. Likt många andra politiska faktorer skiljer sig nivån av politiskt intresse mellan olika grupper av människor, och de sociala skillnelinjer vi ser reproduceras ofta också när det gäller politiskt intresse. Forskning visar också att politiskt intresse grundläggs redan i yngre tonåren och att det stabiliseras från 20-årsåldern (Prior, 2010; Russo & Stattin, 2017; Shehata & Amnå, 2019).

Bland göteborgarna svarar två tredjedelar (65 procent) att de är mycket eller ganska intresserade av politik när vi frågar dem. Det handlar givetvis om en överskattning av den verkliga intressenivån som beror på att göteborgare med lågt intresse för politik inte är lika motiverade att delta i frågeundersökningar. Detta förhållande bedöms dock inte nämnvärt påverka analysen av förändringar över tid och skillnader mellan olika grupper. I SOM-institutets göteborgsundersökningar 2016–2020 finns inga avgörande förändringar över tid (visas ej i tabell), vilket inte förvånar givet tidigare analyser som visat att graden av politiskt intresse i befolkningen är mycket stabil (jfr Jansson & Oscarsson, 2017; Hedberg & Holmberg, 2016).

Även om det inte finns särskilt tydliga trender över tid råder desto större skillnader i politiskt intresse mellan olika befolkningsgrupper. Vid varje given tidpunkt kan vi förvänta oss att ett tvärsnitt visar bekanta skillnader. Det politiska intresset bland göteborgarna varierar enligt klassiska återkommande mönster som inte är särskilt överraskande (se tabell 1). Låt oss ta några exempel: Intresset är starkare bland män (71 procent) än bland kvinnor (60 procent), starkare bland de med universitets- och högskoleexamen (74 procent) än bland de med obligatorisk grundskola (51 procent), starkare bland tjänstemän och företagare (72 respektive 71 procent) än bland arbetare (58 procent) och starkare bland höginkomsttagare än låginkomsttagare.

Eftersom politiskt intresse är så intimt kopplat till inkomst och utbildning finns det också tydliga skillnader mellan olika primärområden. Kartan över var i Göteborg de mest intresserade invånarna finns är talande (se figur 3). I områden som Änggården, Heden, Långedrag, Kungsladugård, Haga och Skår är andelen politiskt intresserade som högst, med skattningar på över 75 procent mycket eller ganska intresserade. Klart lägre nivåer noteras för områden som Länsmansgården, Hammarkullen, Frölunda Torg, Ängås, Guldringen och Gårdstensberget där strax under femtio procent betraktar sig som politiskt intresserade.

Figur 3 Andelen politiskt intresserade och upplevd möjlighet att påverka politiska beslut i Göteborgs 96 primärområden, 2016–2020 (procent)

Kommentar: Frågan om politiskt intresse lyder: 'Hur intresserad är du i allmänhet av politik?'. Fyra svarsalternativ användes: 'mycket intresserad', 'ganska intresserad', 'inte särskilt intresserad' och 'inte alls intresserad'. Den vänstra kartan visar procentandelar som svarade 'mycket intresserad' eller 'ganska intresserad'. Frågan om möjligheter att påverka politiska beslut lyder 'Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborg Stad'. Svarsalternativen är 'Mycket goda möjligheter', 'Ganska goda möjligheter', 'Varken goda eller dåliga möjligheter', 'Ganska dåliga möjligheter', 'Mycket dåliga möjligheter', 'Ingen uppfattning'. Den högra kartan visar andelar som svarat 'Mycket goda möjligheter' eller 'Ganska goda möjligheter'. Analyserna bygger på omkring 14 500 svar. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Politiska faktorer som styr nivån på det politiska intresset är om man ideologiskt identifierar sig åt vänster eller åt höger. Sambandet mellan ideologisk identifikation och politiskt intresse är kurvlinjärt – individer som står klart till vänster eller klart till höger har avsevärt starkare politiskt intresse än personer som själva kategoriserar sig som "varken till vänster eller till höger". Det politiska intresset är som allra starkast bland Vänsterpartiets och Demokraternas sympatisörer med skattningen 80 procent intresserade (se tabell 1).

I tabell 1 redovisar vi också svarmönster för hur ofta göteborgarna ägnar sig åt att diskutera politik. I allt väsentligt speglar indikatorn diskussionsfrekvens att det finns ett grundläggande intresse för politik. Därför varierar vanan att diskutera politik på likartat sätt som politiskt intresse. Diskussionsfrekvensen är lägre bland lågutbildade, arbetare och låginkomsttagare än bland högutbildade, tjänstemän, företagare och höginkomsttagare. Hög samvariation med resursvariabler innebär att det knappast blir några överraskningar när det gäller var i Göteborg det dis-

kuterar mycket politik: I stadsområdena Centrum och i Sydväst är göteborgarna mer diskussionsbenägna än på Hisingen och i Nordost.

Medborgarnas känsla av delaktighet tar sig också uttryck i hur de bedömer sina egna möjligheter att få sina röster hörda. I vår analys har vi valt att använda indikatorn som en inputfaktor – som ett mått för graden av politisk självtillit (*efficacy*) – trots att känslan av påverkansmöjligheter mycket väl också kan vara färgade av egna positiva eller negativa erfarenheter av påverkansförsök. Politisk självtillit delas vanligen in i en intern och extern dimension. Den interna dimensionen handlar om individens uppfattning om den egna förmågan att kunna påverka, medan den externa dimensionen rör uppfattningar om huruvida man skulle bli lyssnad på vid sådana påverkansförsök (se Arkhede, 2016; Falk, 2019). Nedan redovisar vi hur göteborgarna bedömer sina möjligheter att påverka politiska beslut i Göteborgs Stad, en bedömning som handlar om extern politisk självtillit (se inledningskapitlet för redovisning av ytterligare faktorer som relateras till politisk självtillit).

Göteborgarnas självskattade möjligheter att påverka politiska beslut i Göteborgs Stad följer intressant nog inte samma svarsmönster som för självskattat politiskt intresse. Kartan över upplevda möjligheter att påverka är därför mycket olik den för politiskt intresse (jfr figur 3 t h). Nivåerna är förstås en sak. Andelen göteborgare som tycker att de har mycket goda eller ganska goda möjligheter att påverka politiska beslut i staden får betraktas som relativt låg, 17 procent (se tabell 1). Under perioden 2016–2020 varierar andelen som upplever att de har mycket goda eller goda möjligheter att påverka mellan 14 och 20 procent med de högsta skattningarna valåren 2018 och 2019 (visas ej i tabell). Skillnaderna mellan olika göteborgare är inte lika stora som för politiskt intresse. Högutbildade och yngre upplever att de har större möjligheter att påverka beslut än vad lågutbildade och äldre gör. Det finns också en ideologisk och partipolitisk dimension: vänsteridentifierade och sympatisörer till rödgröna partier upplever sig ha bättre möjligheter att påverka än högeridentifierade och sympatisörer till höger. Minst påverkansmöjligheter upplever sympatisörer till Sverigedemokraterna (6 procent), Demokraterna (6 procent) och Vägvalet (2 procent). Bland invånare med negativ inställning till Västlänken svarar endast 9 procent att de upplever att de kan påverka politiska beslut i staden.

En iögonenfallande skillnad är den mellan olika väderstreck vad gäller upplevda möjligheter att påverka. Medborgare i nordöstra Göteborg har en något högre andel som upplever goda möjligheter att påverka politiska beslut (22 procent) än göteborgare i sydväst och på Hisingen (båda grupperna 15 procent). Som vi kommer se längre fram i kapitlet är detta bara en av många demokratiindikatorer som ligger högre i de nordöstra delarna av Göteborg, vilket nyanserar analysen av tillståndet för demokratin i olika delar av staden.

Tabell 1 Sju olika demokratiindikatorer bland samtliga och i olika undergrupper av göteborgare, 2016–2020 (procent)

	Inputfaktorer			Outputfaktorer				Antal svars- personer
	% politiskt intresserade	% upplever möjlighet till påverkan	% diskuterar politik varje vecka	% nöjda med demokrati i Sverige	% nöjda med demokrati i Göteborg	% förtroende för Göteborgs förvaltning	% förtroende för politiker i Göteborg	
	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	
Samtliga	65	17	46	69	58	47	34	14 783
<i>Kön</i>								
Kvinna	60	17	44	70	61	49	36	7 657
Man	71	17	47	67	55	45	33	7 052
<i>Ålder</i>								
16-29	59	25	43	70	69	65	41	2 894
30-49	65	19	46	69	59	50	36	4 953
50-64	67	14	48	68	54	40	31	3 484
65-85	70	11	44	67	52	35	29	3 452
<i>Utbildning</i>								
Låg	51	13	27	63	59	42	28	1 401
Medellåg	56	16	37	63	58	46	31	3 370
Medelhög	67	15	47	66	56	46	32	3 510
Hög	74	19	54	74	59	49	38	6 226
<i>Yrke</i>								
Tjänsteman	71	16	50	72	56	45	35	7 010
Arbetare	57	17	39	64	61	50	33	4 593
Företagare	72	14	52	64	49	38	27	1 101
<i>Hushållsinkomst</i>								
Max 300 000 kr	59	17	38	65	60	50	35	3 277
301000-700000 kr	66	16	46	67	57	47	33	5 839
Mer än 700 000 kr	72	18	52	74	57	46	36	4 788
<i>Stadsområde</i>								
Nordost	56	22	38	67	64	53	37	1 884
Centrum	71	18	52	70	58	49	36	5 702
Sydväst	65	15	45	68	57	44	32	2 478
Hisingen	62	15	41	67	56	44	32	4 710
<i>Vä-hö-position</i>								
Klart till vänster	83	25	66	72	65	59	47	2 115
Något till vänster	67	22	45	80	69	59	46	3 263
Varken vä eller hö	52	15	35	65	57	45	30	3 944
Något till höger	67	13	45	68	52	39	28	3 644
Klart till höger	74	11	53	51	41	30	19	1 465
<i>Bästa parti</i>								
Vänsterpartiet	84	20	66	70	60	53	41	1 711
Socialdem.	60	26	38	83	77	65	52	3 006
Centerpartiet	61	23	43	82	70	60	45	535
Liberalerna	72	17	51	80	60	47	40	943
Moderaterna	64	13	40	69	58	42	29	2 317
Kristdem.	62	14	42	67	57	44	35	443
Miljöpartiet	63	27	47	84	77	68	53	917
Sverigedem.	66	6	49	31	31	25	12	975
Feministiskt Init.	78	21	66	65	61	58	41	315
Vägvalet	74	2	53	49	15	9	2	292
Demokraterna	80	6	56	57	29	15	10	1 103
Annat parti	52	9	41	43	34	29	11	495
<i>Åsikt Västlänken</i>								
Bra	67	27	46	79	74	65	51	5 260
Varken eller	60	18	41	74	66	56	41	1 841
Dåligt	69	9	49	58	41	28	19	6 299

Kommentar: Resultaten visar sammanfattande mått för de olika demokratiindikatorerna bland samtliga göteborgare och i olika undergrupper. (a) Frågan om politiskt intresse lyder '*Hur intresserad är du i allmänhet av politik?*' Tabellen visar andelen svarande (i undergrupper) som svarat '*Mycket intresserad*' eller '*Ganska intresserad*'. (b) Frågan om möjlighet till påverkan lyder '*Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborgs stad*'. Tabellen visar andelar som svarat '*Mycket goda möjligheter*' eller '*Ganska goda möjligheter*'. (c) Frågan om politisk diskussion lyder '*Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Diskuterat politik*'. Tabellen visar andelar som svarat '*Flera gånger i veckan*' alternativt '*Någon gång i veckan*'. (d) Frågan om nöjdhet med demokratin i Sverige lyder '*Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Sverige*'. Tabellen visar andelar som svarat '*Mycket nöjd*' alternativt '*Ganska nöjd*'. (e) Frågan om demokratin i Göteborg lyder '*Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Göteborgs Stad*'. Tabellen visar andelar som svarat '*Mycket nöjd*' alternativt '*Ganska nöjd*'. (f) Frågan om förtroende för Göteborgs Stad lyder '*Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter*'. Tabellen visar andelar som har '*Mycket stort förtroende*' eller '*Ganska stort förtroende*'. (g) Frågan om förtroende för Göteborgspolitikerna lyder '*Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg*'. Tabellen visar andelar som har '*Mycket stort förtroende*' eller '*Ganska stort förtroende*'. Frågan om Västlänken lyder '*Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg)*'. Svarsalternativen är Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt, Mycket dåligt samt Ingen uppfattning. Tabellen visar andelen Bra (mycket bra + ganska bra), Varken eller respektive Dåligt (ganska dålig + mycket dålig) bland de som har en uppfattning i frågan.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

För att summera präglas resultaten från våra analyser av demokratiindikatorer för politisk input – det vill säga vilka signaler som går in i det politiska systemet, hur starka de är och vilka grupper av medborgare som har intresset, engagemanget och möjligheterna att göra sig hörda – av stor stabilitet. Vi ser inte några stora förändringar över tid – göteborgarnas intresse för politik och uppfattningar om påverkansmöjligheter visar mycket små rörelser i närtid – men vi ser desto tydligare skillnader mellan olika göteborgare. Skillnader i intresse är inte särskilt överraskande utan följer väl vad vi vet sedan tidigare och även vad vi visat i analyser av politiskt deltagande: de medborgare som är mest intresserade och i den lokala demokratin är de som är mer socialt integrerade och etablerade, såsom äldre, högutbildade och höginkomsttagare. När det gäller upplevda möjligheter att påverka ser terrängen annorlunda ut. Överraskande nog är känslan av påverkansmöjligheter inte lika driven av socio-ekonomiska resurser som när det gäller exempelvis valdeltagande eller intresse. Istället tycks den ideologiska, och partipolitiska komponenten tillsammans med inställning till Västlänken vara oväntat stark. Erfarenheter av den politiska händelseutvecklingen i staden Göteborg under de senaste tio–femton åren är en potentiell förklaring, som vi har anledning att återkomma till längre fram.

Därmed lämnar vi kartläggningen av våra inputindikatorer och går vidare till demokratiindikatorer som visar hur göteborgarna värderar själva utfallet av den politiska och demokratiska processen (nöjdhet) och vad effekten blir på attityderna till stadens verksamheter och de förtroendevalda politikerna (förtroende).

Förtroende för politiker och verksamheter i Göteborg

Med politiskt förtroende avses en vertikal relation mellan invånare och den politiska nivån. Själva förtroendet grundar sig i en utvärdering av hur individen tycker olika politiska institutioner eller aktörer presterar jämfört med de egna normativa förväntningarna. Centralt i politiskt förtroende är därför också begreppet legitimitet som handlar om hur invånare i ett land, region eller kommun, uppfattar respektive accepterar att det finns en makt centrerad i politiska institutioner som bestämmer över nationens, regionens eller kommunens gemensamma angelägenheter (Easton, 1975).

Begreppet politiskt förtroende kan sedan delas upp i två komponenter, specifikt förtroende och diffust förtroende. Specifikt förtroende handlar om det villkorade förtroende en person har för politiker och politiska beslutsfattande församlingar och där förtroendet utvärderas beroende på hur man tycker dessa politiska aktörer levererar eller presterar. Med diffust förtroende menas istället ett stöd för det övergripande politiska systemet eller regimprinciperna (ex de demokratiska principerna) utan någon förväntning på ”leverans” i form av politiska resultat (Easton, 1975). Man kan se det politiska förtroendet som en hierarki där det diffusa stödet, som stödet för demokratins principer, befinner sig högst upp och där förtroendet blir alltmer specifikt när vi går från demokratiska principer, till bedömningar av demokratin, till de politiska institutionerna och till sist de olika politiska aktörerna och våra folkvalda politiska representanter (Norris, 1999).

Eftersom specifikt förtroende påverkas av vad politiken levererar i form av output, eller politiska resultat, påverkas också sådana förtroendebedömningar av politiska händelser och invånarnas bedömningar av hur politikerna sköter olika politikområden. Det betyder också att specifikt politiskt förtroende varierar mer över tid och mellan olika grupper av invånare. Diffust politiskt förtroende anses i grunden vara mera stabilt och svårpåverkat. I princip ska det krävas både allvarliga händelser och att den politiska leveransen uteblir upprepade gånger för att demokratins själva grundvalar också ska ifrågasättas (Easton, 1975).

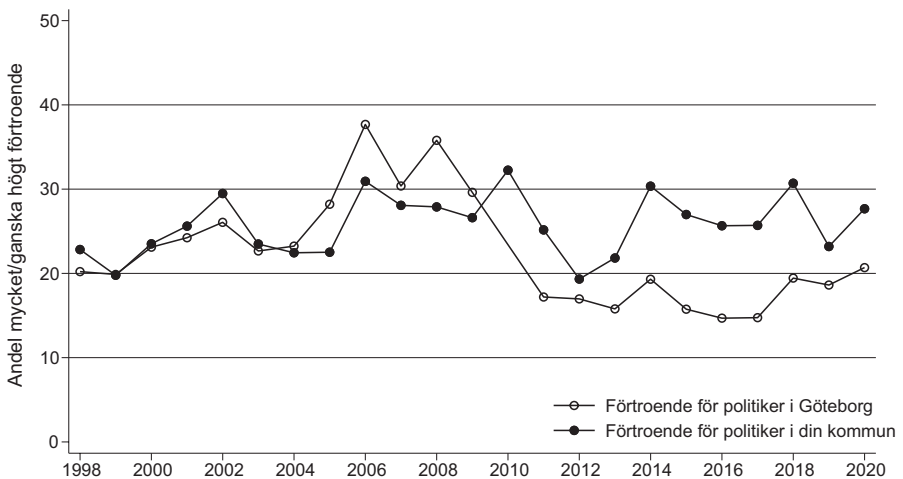
Hur är det då ställt med det politiska förtroendet i Göteborg? I den här delen av kapitlet undersöker vi tre indikatorer: förtroende för politiker respektive Göteborgs Stads verksamheter och bedömningar av demokrati. Om vi använder Easton och Norris begreppsapparat ligger bedömningarna av demokratin lite närmare diffust förtroende medan bedömningar av förtroendet för politiker och verksamheter är specifikt förtroende. Vi börjar med det specifika förtroendet.

I figur 4 redovisas utvecklingen över tid för göteborgarnas förtroende för sina egna kommunpolitiker. Data är hämtade från de återkommande SOM-undersökningarna i Västsverige. Vi jämför utvecklingen med förtroendet för rikspolitiker i samma grupp. Resultaten är tydliga och visar trender i förtroende som är unikt utmärkande för Göteborg; i synnerhet efter 2008 har göteborgarnas förtroende för politikerna i Göteborg minskat dramatiskt samtidigt som det generella politikerförtroendet

varit oförändrat. Sedan 2014 ligger förtroendet för politiker i Göteborg omkring 10 procentenheter lägre än förtroendet för rikspolitiker. Endast omkring var sjunde göteborgare uttrycker att de har ett mycket stort eller ganska stort förtroende för stadens politiker.

Vad är det som hänt i Göteborg? Liknande förändringar finns inte i andra kommuner i Västra Götaland (när Göteborg jämförs med ett genomsnitt av övriga svarande i Västsverige, se SOM-institutet, 2019). Göteborgarna har tappat förtroendet för de lokala politikerna, men denna ökade misstro har inte påverkat synen på svenska politiker generellt. Det stärker ytterligare misstanken om att förtroendetappet har orsakats av den lokala händelseutvecklingen, att det handlar om ett ”hemmakokt” göteborgsproblem. Till sist kan vi också konstatera att förtroendet för politiker i Göteborg stigit något 2018–2020. Kanske är göteborgarnas politikerförtroende på väg att återhämta sig.

Figur 4 Göteborgarnas förtroende för politiker i Göteborg jämfört med Västsvenskars förtroende för sina kommunpolitiker, 1998–2020 (procent)

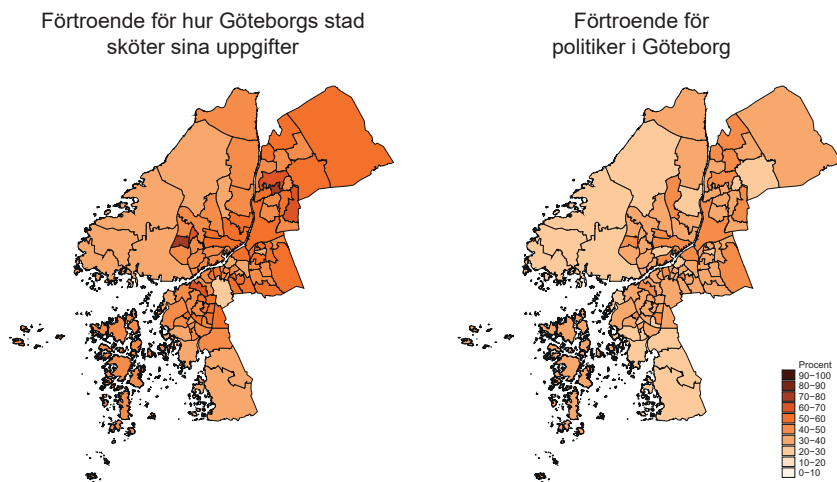
Kommentar: Frågan lyder: 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg?'. Fyra svarsalternativ användes: 'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'varken stort eller litet förtroende', 'ganska litet förtroende' och 'mycket litet förtroende'. Under åren 1998–2020 har svarsalternativet 'ingen uppfattning' erbjudits; i sammanställningen har 'ingen uppfattning' uteslutits ur procentbasen. I analysen har de som svarat 'ingen uppfattning' förts till kategorin 'varken stort eller litet förtroende'. Resultaten i figuren bygger på 67 161 svarande.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2020.

I figur 5 har vi kartlagt förtroendet för göteborgspolitiker (t h) och förtroendet för skötseln av stadens uppgifter (t v) i Göteborgs 96 primärområden. Intressant

nog tenderar förtroendet att vara högre i nordöstra Göteborg än i norra delarna av Hisingen och i sydväst (se även tabell 1). Exempelvis är andelen med högt förtroende för skötseln av staden omkring tio procentenheter högre i stadsområdet Nordost (53 procent) än stadsområdet Hisingen (44 procent).

Figur 5 Andel göteborgare som har högt förtroende för hur Göteborg stad sköter sina uppgifter respektive har högt förtroende för politiker i Göteborg, 2016–2020 (procent)

Kommentar: Frågan om verksamheterna i Göteborg stad lyder: 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter?' Fyra svarsalternativ användes: 'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'ganska litet förtroende' och 'mycket litet förtroende'. Frågan om politikerförtroende lyder: 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg?'. Fyra svarsalternativ användes: 'mycket stort förtroende', 'ganska stort förtroende', 'ganska litet förtroende' och 'mycket litet förtroende'. Kartorna bygger på ca 14 500 svarande. En numrerad förteckning av stadens områden jämförbar med kartan i figuren finns längst bak i boken.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Kvinnor, yngre, högutbildade och tjänstemän är exempel på grupper där förtroendet för göteborgspolitiker och för hur staden sköter sina uppgifter tenderar att vara något högre (se tabell 1). Omvänt är förtroendet lägre bland män, äldre, lågutbildade och företagare. Precis som vi kunnat visa i många tidigare analyser (se till exempel Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018) finns i Göteborg ett tydligt samband mellan å ena sidan ideologi och partisympati och å andra sidan olika indikatorer för förtroende. Det finns ett högre förtroende för stadens politiker och verksamheter bland rödgröna partiets anhängare och bland ideologiskt vänsterlutande göteborgare. Och det finns ett klart lägre förtroende för stadens politiker och verksamheter bland personer som står långt till höger politiskt, och

som sympatiserar med partier som Sverigedemokraterna, Vägvalet och Demokraterna. Till sist spelar inställning till Västlänken stor roll. Det är konsekvent ett mycket lägre politiskt förtroende bland invånarna som tycker Västlänken är en dålig trafikåtgärd. Skillnaden i andelen som har stort politiskt förtroende för politiker i Göteborg skiljer över 30 procentenheter mellan invånare som tycker Västlänken är bra (51 procent stort förtroende) och invånare som tycker den är dålig (19 procent stort förtroende)

Utvärderingen av den lokala demokratin output bär således en stark prägel av partipolitik och inställning till Västlänken. Det stämmer också bra med Eastons teori, vi talar här om ett *specifikt* förtroende som är mer beroende av politisk färg på de majoriteter som styr och faktiskt förd politik (policy). Det är naturligt att inte alla hyser högt förtroende på samma gång, särskilt inte om man är missnöjd med leveransen. Utvärderingen av hur demokratin fungerar – det diffusa stödet – bör dock vara mer robust och inte påverkas lika starkt av maktväxlingar eller aktuellt politiskt utfall. Hur det är med den saken ska vi undersöka nu.

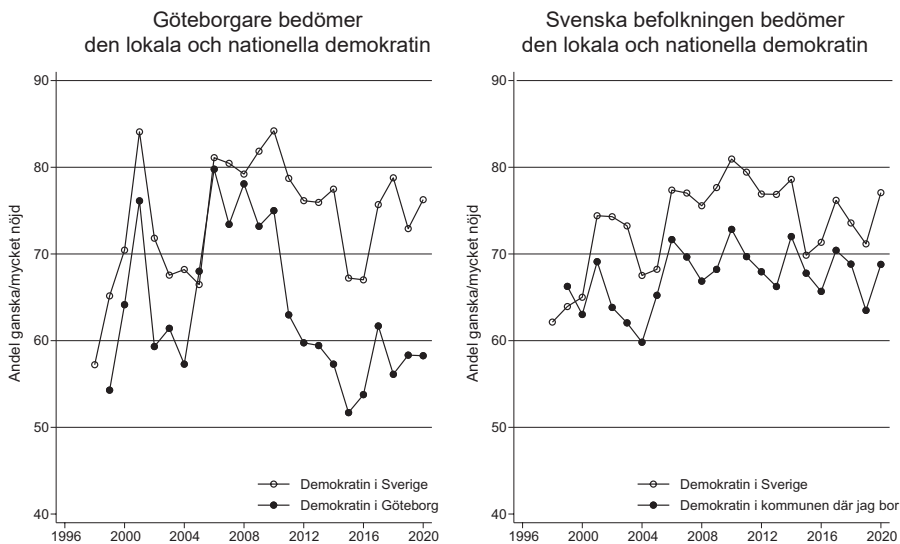
Nöjd med hur demokratin fungerar

Sedan flera decennier används i länderjämförande analyser ett utvärderande mått för hur nöjda medborgarna är med demokratin sätt att fungera. Som vi diskuterade i förra avsnittet är det ett slags diffust systemstöd som avses att mätas. Internationell forskning visar att i västeuropeiska länder som Sverige är det främst demokratin som *procedur* som i första hand utvärderas av medborgarna, och inte vad demokratin levererar (Dahlberg, Linde & Holmberg, 2015).

Frågan om hur nöjda människor är med hur demokratin fungerar har länge använts även i nationella frågeundersökningar. I figur 6 redovisas hur stor andel göteborgare som varit nöjda med demokratin nationellt och lokalt under perioden 1996–2020. Resultaten är hämtade från de årligen återkommande nationella SOM-undersökningarna. De visar att Göteborgarna varit som mest nöjda med den nationella demokratin: under perioden efter millennieskiftet har andelen nöjda varierat mellan 50–80 procent. Demokratin i göteborg var god tvåa under perioden 1999–2010 men har därefter oftast fått lägre uppskattning än den ”bortglömda” regionala demokratin, vilket avviker från det generella mönstret i befolkningen som helhet (Martinsson & Andersson, 2021).

I jämförelse med övriga svenska medborgare skiljer därmed göteborgarna ut sig när det gäller nöjdheten med demokratin i den egna kommunen, som numera är klart lägre än genomsnittet i riket. Det kraftigt sjunkande betyget för demokratin funktionssätt är ytterligare en tung påminnelse om att något inte riktigt står rätt till i Göteborg. På förtroende- och nöjdhetindikatorerna avviker Göteborg mycket tydligt från de nationella trenderna.

Figur 6 Göteborgarnas nöjdhet med den lokala och nationella demokratin jämfört med svenska befolkningens nöjdhet med den lokala och nationella demokratin 1998–2020 (procent)

Kommentar: I figuren till vänster redovisas endast boende i Göteborg. Då resultaten är hämtade från nationella SOM-undersökningar är antalet deltagande göteborgare relativt begränsat i varje enskild undersökning, antalet svarande varierar mellan 78 och 323. Figuren till höger visar resultat för hela den svenska befolkningen, antalet svarande är omkring 2 500 årligen.

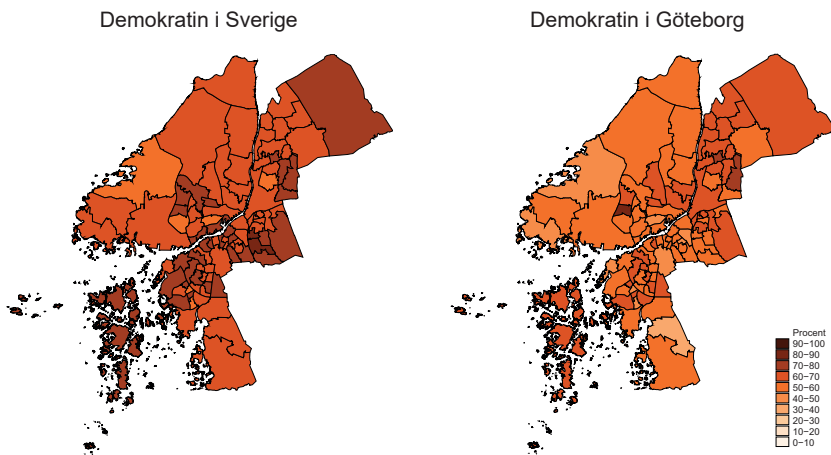
Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1998–2020.

Förtroendetappet för politikerna i Göteborg och den lägre nöjdheten med demokratis processer har i tidigare analyser kopplats samman med en bristande förankring av infrastrukturbeslut om trängselskatter och tågtunnlar (se t ex Andersson & Oscarsson, 2017; Andersson, Oscarsson & Solevid, 2018). I spåren av uppslitande debatter inför, i samband med och efter trängselskatteomröstningen 2014 har Göteborgs Stad byggt upp ett demokratiskt underskott som inte återfinns på andra platser eller i andra stora städer. Det är framför allt en ond spiral av sjunkande förtroende och ökat åsiktsavstånd mellan medborgare och beslutsfattare i staden som ligger bakom att göteborgarna inte känner sig lika nöjda med hur den kommunala demokratin fungerar som medborgare i andra delar av Sverige gör. Detta har också bidragit till att den så kallade valårseffekten – att förtroende för politiker och politiska institutioner samt bedömningar av demokratin blir mer positiva under valår – kraftigt försvagats eller uteblivit i Göteborg, både i samband med ”folkomröstningsvalet” 2014 och i valet 2018 (Solevid & Oscarsson, 2019).

Hur nöjda med demokratin är Göteborgare från olika delar av staden? Om vi lämnar jämförelserna över tid och istället jämför demokratibedömningar mellan

invånare i stadens primärområden ser vi i figur 7 att traditionella socioekonomiska omständigheter inte alls har samma inverkan på göteborgarnas sätt att utvärdera utfallet av politiken eller demokratin som i Sverige. Nöjdheten med demokratin i Göteborg och i Sverige tenderar att vara något större på en del socioekonomiskt utsatta platser i nordöstra Göteborg än i mer välbärgade platser i västra eller centrala Göteborg. Skillnaderna syns tydligast när det gäller utvärderingen av hur bra demokratin fungerar i Göteborg. Andelen nöjda är 64 procent i stadsområdet Nordost, vilket är något högre än i Sydväst (57 procent) eller på Hisingen (56 procent).

Figur 7 Göteborgarnas nöjdhet med demokratin i Sverige och Göteborg i 96 primärområden, 2016–2020 (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen göteborgare som uppger att de är "mycket nöjda" eller "ganska nöjda" med hur demokratin i Sverige/Göteborg fungerar. Ju mörkare färg på primärområdet desto högre andel nöjda. Kartorna bygger på ca 14 500 svarande.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

Att en del av Göteborgs utsatta områden tycks hysa en stor andel personer som är relativt nöjda med hur demokratin fungerar kan verka överraskande och kräver en mer ingående analys än vad som är möjligt i det här sammanhanget. Finnet ligger i linje med tidigare forskning (Esaïasson, 2020) som visat att invånarna i en del av de mest utsatta områdena i staden är relativt nöjda med sakernas tillstånd och att förtroendet för samhällets institutioner ligger i nivå med befolkningssnittet. Våra resultat kan inte utan vidare förklaras bort med att det är lägre svarsfrekvenser i de stadsdelar vi pratar om. Evidens från intervju- och observationsstudier stödjer slutsatsen att den större nöjdheten i utsatta områden inte enbart behöver vara en effekt av metodologiska problem med representativiteten (se metodkapitlet i denna volym: Frida Sandelin, 2021), utan en reell företeelse. Utfallet kan bero på

ingångsvärdena, det vill säga hur högt ställda förväntningarna är i olika grupper. Resonemanget är att det kan vara lättare att vara nöjd om man inte förväntar sig särskilt mycket. Omvänt, det är svårare att vara nöjd om det finns högt ställda förväntningar på vad den lokala politiken och den lokala demokratin ska leverera.

En andra förklaring kan vara att det faktiskt är de mer resursstarka områdena som avviker från våra förväntningar i så måtto att förtroende- och nöjdhetsnivåer är klart lägre än vad som är normalt givet sammansättningen av befolkningen. Norra delarna av Hisingen och de sydvästra delarna av Göteborg är platser där du har kunnat hitta starkast negativa reaktioner mot trängselskatter och västlänksbygge² – frågor där boende i nordöstra delarna av Göteborg inte varit lika berörda eller uppdelade. Ytterligare analyser visar också att boende i mer resursstarka områden, även när vi samtidigt provar andra förklaringsfaktorer, är mer negativt inställda till Västlänken (se figur A1 i appendix).

I övrigt råder inga avgrundsskillnader mellan olika grupper av göteborgare när det gäller utvärderingen av den lokala demokratin (se tabell 1). Den göteborgska demokratin uppskattas något mer bland kvinnor än bland män (61 mot 55 procent), mer bland yngre 16–29 år än äldre 65–85 år (69 mot 52 procent), och bland arbetare än företagare (61 mot 49 procent). De största skillnaderna återfinns, återigen, när det gäller ideologi, partisympati och inställning till Västlänken. Nöjdheten med den lokala demokratin är lägst bland personer som står långt till höger i politiken (41 procent) och bland sympatisörer till Sverigedemokraterna (31 procent), Demokraterna (29 procent) och Vägvalet (15 procent). Det skiljer drygt 30 procentenheter i andelen nöjda med demokratin i Göteborg mellan svarande som är för (74 procent nöjda) respektive emot Västlänken (41 procent nöjda). Även det mer trögrörliga diffusa systemstödet, för att återvända till Eastons uppdelning, har blivit partipolitiserat i Göteborg under de senaste tio åren. Resultaten har långtgående konsekvenser för den göteborgska demokratin: Att bygga tillbaka en grundnöjdhet med hur det demokratiska systemet fungerar ska rimligen ta längre tid än att återvinna förtroende för politiker och förd politik.

Två demokratiindex

Vår undersökning har visat att det finns en del återkommande mönster i resultaten för många av våra demokratiindikatorer, även om vi också upptäckt en del mer överraskande skillnader. För att ytterligare fördjupa analyserna har vi skapat två demokratiindex för våra olika indikatorer på input- respektive outputsidan i den demokratiska processen.

Det första indexet har således med politikens *inputsida* att göra, och hit för vi de klassiska indikatorerna för politiskt intresse och politiska diskussioner samt en lång rad indikatorer för politiskt deltagande, såsom namninsamling, tjänstemannakontakter, demonstrationsdeltagande, mötesdeltagande och insändarskrivande (jmf Öhberg & Naurin, 2021, i denna volym). Detta additiva index har mycket god skalbarhet (Cronbachs alfa=.79). Vi har medvetet valt att utelämna valdelta-

gande från analysen eftersom det inte varit aktuellt mer än vid ett tillfälle under den undersökta perioden och eftersom vi inte har tillgång till validerade data på individnivå.

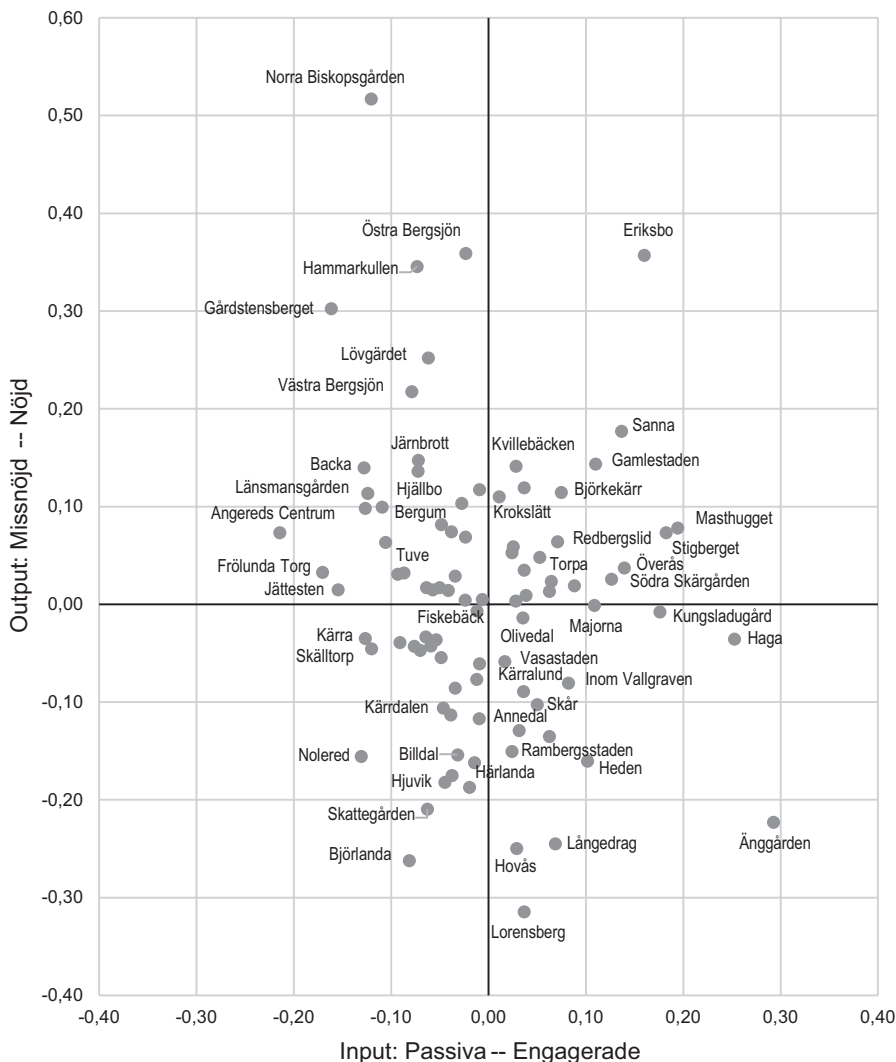
Det andra indexet handlar om politikens *outputsida*, och här återfinns våra indikatorer för förtroende och nöjdhet med demokratins sätt att fungera, jämför uppställningen i tabell 1 (Cronbachs $\alpha = .85$). Efter standardisering samvarierar de båda indexen inte alls (Pearson's $r = .00$). En faktoranalys bekräftar att en tvåfaktorslösning fungerar utmärkt för att reproducera svarmönstren på våra demokratiindex.³

I figur 8 har vi försökt sammanfatta hur göteborgare som bor i olika primärområden positionerar sig längs de två demokratiindex vi skapat. Vi har inte fått plats att sätta ut alla namnen på primärområdena, och dessutom har vi uteslutit en handfull primärområden som samlat färre än 40 svar under perioden 2016–2020. Den horisontella x-axeln speglar medborgarnas utvärdering av demokratin i form av förtroende och nöjdhet: från befolkningen i Lorensberg, Hovås och Björlanda som är minst nöjda med utfallet, till befolkningen i Östra Bergsjön och Norra Biskopsgården som är mest nöjda och förtroendefulla. Längs den vertikala y-axeln positionerar sig våra primärområden efter graden av intresse och aktivitet: från Angereds Centrum och Frölunda Torg där befolkningen är minst politiskt aktiv, till Änggården och Haga där befolkningen är som mest aktiv.

Krysset i mitten av figuren representerar genomsnittliga nivåer av göteborgarnas grad av engagemang (input) och grad av nöjdhet (output). De olika primärområdenas placering indikerar hur befolkningen i primärområdet tenderar att förhålla sig till en tänkt genomsnittsgöteborgare. Det är dock viktigt att påpeka att de uppmätta skillnaderna mellan områdena är mycket små och att den huvudsakliga variationen i input- respektive output är mellan *individer*, och inte mellan (individer i) olika *områden*. Det vi ser i figuren är små variationer i utfall mellan olika primärområden.

Demokratikartan över Göteborg ser därför lite annorlunda ut än den geografiska. Ytterkantsområdena i vår tvådimensionella karta ger nya insikter och i det avseendet bjuder kartan möjligen på en del överraskningar. I den sydöstra kvadranten återfinns primärområden där medborgarna tenderar att kombinera ett starkt politiskt engagemang, intresse och deltagande med ett missnöje över hur demokratin fungerar, ett lågt förtroende för staden Göteborg och stadens politiker. Änggården får här representera ett primärområde där de boende är relativt sett mer engagerade men samtidigt relativt sett mer missnöjda än genomsnittsgöteborgaren: de *engagerade missnöjda*. I nordöst återfinns de *engagerade nöjda*, med exempel som Eriksbo och Sanna. I sydväst hittar du *passiva och missnöjda* göteborgare – de som varken är särskilt engagerade eller nöjda – på platser som Björlanda, Skattegården och Nolered. Slutligen, i områden där intresset för politik och det aktiva politiska deltagandet är relativt lågt men där befolkningen är nöjd med demokratins sätt att fungera och där förtroendet för staden och dess politiker är högt hittar du områden som Norra Biskopsgården, Gårdstensberget och Hammarkullen: de *passiva nöjda*. Återigen vill vi betona att det är relativt små skillnader mellan områdena i de fyra kvadranterna.

Figur 8 Primärområdesbefolkningarnas genomsnittliga värde på input- och outputindexet (medeltal)

Kommentar: De 96 primärområdena har positionerats efter befolkningens genomsnittliga värde på två demokratiindex: *input* (intresse, engagemang, påverkan, deltagande) och *output* (förtroende för stadens verksamheter, stadens politiker och nöjdhet med demokratin). Indexen har standardiserats och skalats om så att ett högt värde på inputindexet betyder högt politiskt engagemang och deltagande och ett högt värde på outputindexet betyder stort politiskt förtroende och nöjdhet. Primärområden med färre än 40 svarande har inte placerats ut på kartan.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

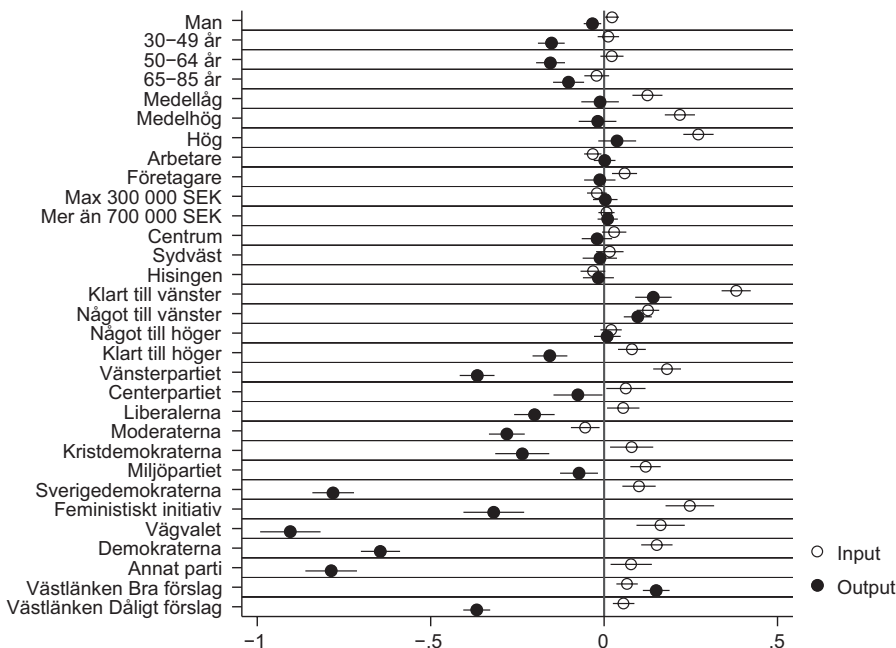
Våra två demokratiindex visar att den huvudsakliga variationen i göteborgarnas förhållande till den lokala demokratin är mellan *individer* och inte *platser*. Det är ett viktigt resultat. Det berättar för oss att graden av engagemang, intresse och deltagande, liksom utvärderingen av demokratins funktionssätt och förtroende för staden och dess politiker huvudsakligen beror på faktorer som varierar från göteborgare till göteborgare och inte från område till område. Om inte annat kan denna insikt få konsekvenser för till vilka grupper av medborgare man väljer att rikta demokratistärkande insatser.

Vi avslutar därför vår analys med att ställa frågan vilka individegenskaper som är viktigast för att förklara position längs input- och outputindexen, det vill säga om en individ är passiv–engagerad eller missnöjd–nöjd? Med hjälp av regressionsanalys har vi möjlighet att undersöka många förklaringsfaktorer samtidigt. Vi har sammanfattat resultaten av två regressionsanalyser i en graf som visar storleken och riktningen på de direkta effekterna av att tillhöra olika grupper (figur 9). Skalan på x-axeln är ostandardiserade regressionseffekter där positiva effekter betyder starkare engagemang (ihåliga prickar) och större nöjdhet (ifyllda prickar).

Figur 9 visar hur individegenskaper hänger samman med syn på politikens inputsida och outputsida. Politikens inputsida (graden av intresse, känsla att kunna påverka politiska beslut och engagemang) visar sig kunna förklaras bäst av faktorerna utbildning, vänster–högerideologi och partisympati. Allt annat lika förefaller det vara så att ju högre utbildning, ju starkare vänster- eller högeridentifikation och ju starkare sympati för andra partier än Socialdemokraterna och Moderaterna, desto starkare är göteborgarens engagemang i den lokala demokratin (positiva effekter). Det kurvlinjära sambandet med ideologi och det starka sambandet med utbildning kvarstår mycket tydligt i en flervariabelanalys. Vi konstaterar också att såväl positiv som negativ inställning till Västlänken, i jämförelse med åsikten ”varken eller”, är relaterat till högre intresse och engagemang. Faktorer som könstillhörighet och ålder uppvisar inte några direkta effekter, påverkan är snarare indirekt och kanaliseras via utbildning, ideologi och partisympatier.

När det gäller den lokala demokratins outputsida – förtroende för stadens politiker och verksamhet och nöjdhet med demokratin – ser vi klart starkare samband framför allt med ideologi, partisympatier, Västlänkenåsikt men också ålder. Figuren är en bra slutillustration av ett tillstånd som är unikt för den göteborgska demokratin: Förtroende och nöjdhet är lägre bland alla åldersgrupper jämfört med 16–29-åringar och klart lägre bland personer som identifierar sig till höger och som sympatiserar med partier som Demokraterna, Sverigedemokraterna och Vägvalet (jämfört med Socialdemokraternas sympatisörer). Svartpersoner med olika inställning till Västlänken gör helt olika bedömningar av outputfaktorerna i vårt index: bland personer som är motståndare till Västlänken är det tydligt negativt förtroende och missnöje med den lokala demokratin, medan personer som är för Västlänken snarare ger något positiva bedömningar, i jämförelse med de som tycker Västlänken varken är bra eller dålig.

Figur 9 Sammanfattning av resultat från två regressionsanalyser av vilka förklaringar som har störst betydelse för input- och outputindex, Göteborg 2016–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter med konfidensintervall)

Kommentar: Resultaten bygger på 10 177 svarande. För information om frågeformulering, se kommentar under tabell 1. Referenskategorierna är Kvinna, 15–29 år, Låg utbildning, Tjänstemän, 301 000 – 700 000 SEK, Nordost, Varken vänster eller höger, Socialdemokraterna och Västlänken varken bra eller dåligt förslag. Detta betyder att koefficienterna för grupperna Man, Ålder, Utbildning, Yrke, Hushållsinkomst, Stadsområde, Ideologi och Partisynpaty ska tolkas som en jämförelse med respektive referensgrupp.

Källa: De lokala SOM-undersökningarna i Göteborg 2016–2020.

Lokal demokrati i trångmål

Under perioden efter millennieskiftet har den göteborgska demokratin gjort en tämligen dramatisk resa. Även om deltagandet i allmänna val har följt en positiv uppgående trend har samtidigt en stor andel göteborgare tappat förtroende för stadens politiker och verksamheter på ett sätt som inte har någon motsvarighet i andra städer i Sverige under samma period. Även nöjdheten med hur demokratin fungerar har fått sig en törn. Enkät svar från tiotusentals göteborgare under perioden vittnar om att den lokala demokratin i Göteborg utan tvekan befinner sig i ett svårt läge.

Resultaten i kapitlet blottlägger både kända och mindre kända mönster mellan stadens områden och olika grupper av invånare. När det gäller indikationer på politisk jämlikhet, valdeltagande och politiskt intresse råder det stora skillnader mellan stadens områden och mellan invånare med olika utbildningsgrad. Detta är kända mönster som årtionden av forskning om politiskt deltagande visat vara gällande både i Sverige och i de flesta västerländska länder. Social ojämlikhet reproduceras ofta i politisk ojämlikhet. Det senare gäller dock i lägre grad för upplevda möjligheter att påverka politiska beslut. När det gäller indikationerna på politisk legitimitet – göteborgarnas förtroende för politiker i Göteborg och deras nöjdhet med den lokala demokratin – följer resultaten inte i samma mönster som för indikationerna för politisk jämlikhet. År av infekterad debatt om Trängselskatten och Västlänken har skadat förtroendet för politiker i Göteborg och bedömningarna av den lokala demokratin. Göteborgarnas bedömningar av dessa indikatorer är klart lägre än deras bedömningar av nationella politiker och den nationella demokratin, klart lägre än övriga västsvenskaras förtroende för sina kommunpolitiker, och klart lägre än det nationella genomsnittet i nöjdheten med den lokala demokratin. I våra analyser kan vi också konstatera att ideologi, partisympati, och motstånd mot Västlänken, snarare än var i staden man bor, i högre grad driver dessa outputfaktorer. Eftersom missnöjet med Västlänken är starkare i mer resursstarka områden betyder det också att den lokala demokratin tappat i förtroende bland grupper som normalt uppvisar stöd för densamma.

Den göteborgska lokaldemokratin dras med ett demokratiskt underskott och har problem på två fronter samtidigt. På inputsidan ser vi de mer väntade problemen med social och politisk ojämlikhet i intresse och engagemang, på outputsidan att grupper av (ofta) resursstarkare invånare upplever låg lokaldemokratisk legitimitet. Det kommer att krävas stora insatser för att ens börja jämna ut den sociala och politiska ojämlikheten, ett svårt arbete som Göteborg delar med många andra städer och länder. Det kommer sannolikt också att ta tid och krävas tålamod för att återvinna och bygga upp förtroende för lokala politiker och för stadens verksamheter till de nivåer som gällde före de lokala debatterna om trängselskatt och västlänksprojektet. Nya politiska majoriteter och en ny generation av politiska ledare har potential för en nystart när det gäller att försöka vinna stöd från de grupper som varit mest missnöjda med sakernas tillstånd. Västlänken är under konstruktion. Trängselskatterna är här för att stanna. I den meningen handlar det om sakfrågor som redan är avgjorda och som förlorat i betydelse som draglok för exempelvis nya partibildningar. Redan organiserade motkrafter till dessa infrastrukturprojekt står möjligen redo att utnyttja varje möjlighet till fortsatt mobilisering kring nya sakfrågor. Förankring, lyhördhet och fingertoppskänsla från det politiska ledarskapet – som kanske saknades eller inte uppfattades som tillräckligt viktigt när trängselskatter och tågtunnlar planerades – blir centralt för möjligheterna att få fler göteborgare mer nöjda och förtroendefulla under kommande decennier. En väl fungerande demokrati är en demokrati som lär sig av tidigare erfarenheter.

Noter

- ¹ Mellan 2011 och 2020 har 31 kommunala folkomröstningar ägt rum efter folkinitiativ. Frågor som rör skola (nedläggningar, ny skolorganisation) och infrastruktur (t ex sim- och sporthallar, trafik och energi) är de vanligaste ämnena för omröstningen. I totalt 12 fall har kommunen följt utslaget i 18 fall har kommunen inte följt utslaget. I ytterligare ett fall som rörde bygge av ett fängelse i Svedala kommun drog Kriminalvården tillbaka förslaget. Det är vanligast att kommunen inte följer utslaget av folkomröstningar i skolfrågor. Se SKR 2020 för mer information.
- ² De primärområden med fler än 40 svarande och som i genomsnitt (2016–2020) har högst andel med negativ inställning till Västlänken är: Bratthammar (73% negativ inställning), Säve (67%), Näset (66%), Hovås (65%), Lorensberg (62%) och Långedrag (60%). Procentbasen är beräknad bland de som har en uppfattning i frågan och med negativ inställning avses svarskategorierna ”Ganska dålig” och ”Mycket dålig” på frågan ”Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg).
- ³ De variabler som ingår i inputindexet är: ”Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Göteborgs stad”, ”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?”, ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Diskuterat politik”; samt följande exempel på politiskt deltagande (frågan inleds med formuleringen ”Det finns olika sätt att agera i samhälleliga och politiska frågor. Har du själv gjort någon av följande saker?”): ”Skrivit under en namninsamling”, ”Kontaktat en politiker”, ”Kontaktat en tjänsteman”, ”Deltagit i en demonstration”, ”Deltagit i möte om kommunens verksamhet”, ”Diskuterat politik i forum på internet”, ”Skrivit insändare till en tidning”, ”Arbetat i aktionsgrupp”, ”Skrivit eller kommenterat i sociala medier”. De variabler som ingår i outputindexet är: ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Sverige”, ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: Göteborgs Stad”, ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter”, ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för politiker i Göteborg”, ”Hur tycker du att kommunstyrelsen i Göteborg sköter sin uppgift” och ”Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Göteborg går åt rätt håll eller åt fel håll”. Inputindexet är skalat så att ett högt värde betyder ett högt politiskt engagemang och deltagande. Outputindexet är skalat så att ett högt värde betyder stort politiskt förtroende och nöjdhet.

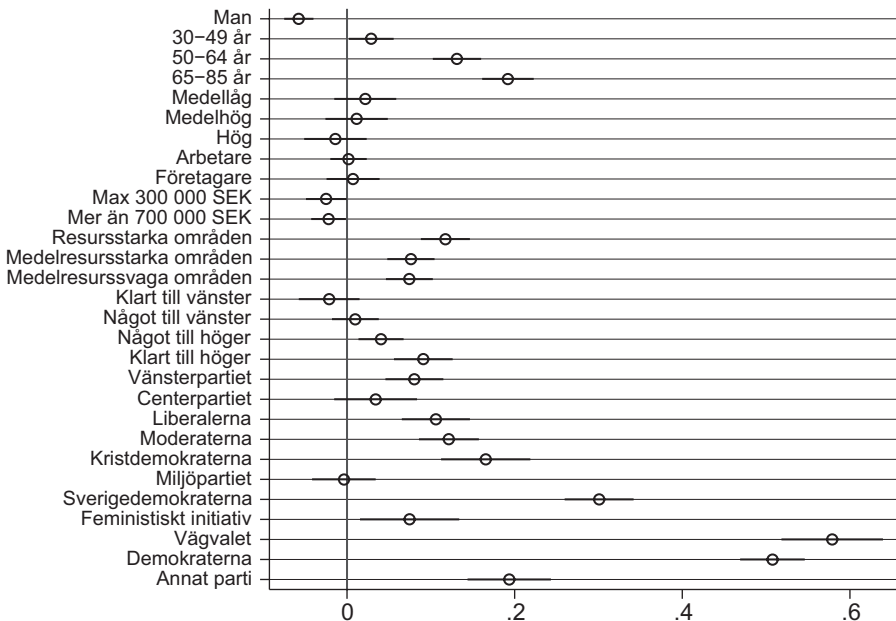
Referenser

- Alizada, Nazifa, Rowan Cole, Lisa Gastaldi, Sandra Grahm, Sebastian Hellmeier, Palina Kolvani, Jean Lachapelle, Anna Lührmann, Seraphine F. Maerz, Shreeya Pillai & Staffan I. Lindberg (2021). *Autocratization Turns Viral. Democracy Report 2021*. University of Gothenburg: V-Dem Institute.
- Amnå, Erik, Barbara Czarniawska & Lena Marcusson (2013). *Tillitens gränser*. Granskningskommissionens slutbetänkande. Göteborg: Granskningskommissionen.
- Andersson, Dennis & Oscarsson, Henrik (2017). Göteborgarna tycker om infrastrukturprojekt. I Ulrika Andersson & Annika Bergström (red) *En brokig gemenskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Andersson, Dennis, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (2018). Västlänken – en fråga om förtroende. I Anders Carlander & Björn Rönnerstrand (red) *Hemma Väst*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Arkheide, Sofia (2016). Vilka känner att de kan påverka?. I Annika Bergström & Niklas Harring (red), *Hållbarhetens horisont*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Bhatti, Yosef, Edward Fieldhouse & Kasper Møller Hansen (2020). It's a Group Thing: How Voters go to the Polls Together. *Political Behavior*, 42: 1–34.
- Dahlberg, Stefan, Jonas Linde & Sören Holmberg (2015). Democratic Discontent in Old and New Democracies: Assessing the importance of democratic input and governmental output. *Political Studies* 63(S1): 18–37.
- Esaiasson, Peter (2020). *Förorten. Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.
- Falk, Elisabeth (2019). Möjligheter till politisk påverkan, när och för vem?. I Anders Carlander, Patrik Öhberg & Elias Mellander (red) *Ingen kommer undan kulturen*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Göteborgs Stad (2017). Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnaden i livsvillkor i Göteborg. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/3fe012fe-9367-4bd9-a0e9-52999da2ee7d/Jämlikhetsrapporten2017_171219.pdf?MOD=AJPERES (senast nedladdad 2021-09-17).
- Göteborgs Stad (2018). Årsredovisning Göteborgs stad. <http://arsredovisning.goteborg.se/2018/block-1-forvaltningsberattelse/demokrati/> (senast nedladdad 2021-09-17).
- Göteborgs Stad (2021). Göteborgsbladet 2021. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/f9df937b-2011-4fa6-a416-fcb9eaf20f4e/Göteborgsbladet+i+excel+2021.xlsx?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=url&CACHEID=ROOTWORKSPACE-f9df937b-2011-4fa6-a416-fcb9eaf20f4e-nKWxgZy (senast nedladdad 2021-09-17).

- Hedberg, Per & Sören Holmberg (2016). *Vägning för politiskt intresse med hänsyn taget till svarsbortfallet i Valundersökningarna*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2016:3. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.
- Jansson, Daniel & Henrik Oscarsson (2017). Svenska folkets politiska intresse 1960-2015. I Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Persson, Mikael, Maria Solevid & Richard Öhrvall (2013). Voter turnout and political equality: Testing the law of dispersion in a Swedish natural experiment. *Politics*, 33(3): 172-184.
- Prior, Marcus. (2010). You've either got it or you don't: The stability of political interest over the life cycle. *The Journal of Politics*, 72: 747-766.
- Russo, Silvia & Håkan Stattin (2017). Stability and Change in Youths' Political Interest. *Social Indicators Research*, 132: 643-658.
- Sandelin, Frida (2021). SOM-undersökningen i Göteborg 2016-2020. I Björn Rönnerstrand, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Hög tid för Göteborg*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- SCB (2019). Deltagandet i de allmänna valen 2018. https://www.scb.se/contentassets/6d0a96c916144051a5cb1f8b372fe80f/me0105_2018a01_br_me08br1901.pdf SCB, Avdelningen för befolkning och välfärd, Örebro (senast nedladdad 2021-08-31).
- Shehata, Adam & Erik Amnå (2019). The Development of Political Interest Among Adolescents: A Communication Mediation Approach Using Five Waves of Panel Data. *Communication Research*, 48(8): 1055-1077.
- Solevid, Maria & Henrik Oscarsson (2019). Röst(D)elning i Göteborg 2018. I Anders Carlander, Patrik Öhberg & Elias Mellander (red) *Ingen kommer undan kulturen*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- SOM-institutet (2019). SOM-undersökningen i Göteborg. Den lokala demokratis förutsättningar. Presentation på Göteborgs stads demokratidagar. https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1746/1746460_dag-1_demokratidagarna-som-institutet-oktober-2019_frida_bj--rn.pdf (senast nedladdad 2021-09-17).
- Sveriges kommuner och regioner (SKR) (2020). Det förstärkta folkinitiativet. Stockholm: SKR, <https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-852-4.pdf?issuosl=ignore> (senast nedladdad 2021-09-15).
- Tingsten, Herbert (1937). *Political Behaviour*. Studies in Electoral Statistics. Stockholm: P. S. King & Son.
- Valmyndigheten (2018). Valpresentation 2018. Val till kommunfullmäktige i Göteborg -röster, <https://data.val.se/val/val2018/slutresultat/K/kommun/14/80/index.html>, (senast nedladdad 2021-09-02).
- Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman & Henry E. Brady (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

APPENDIX

Figur A1 Sammanfattning av resultat från en regressionsanalys av vilka förklaringar som har störst betydelse för motstånd till Västlänken, Göteborg 2016–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter med konfidensintervall)

Kommentar: Resultaten bygger på en regressionsanalys med 10 807 svarspersoner med inställning till Västlänken som beroende variabel och kön, ålder, utbildning, yrkesgrupp, hushållsinkomst, resursområde, vänster-högerideologi och partisympati som oberoende variabler. Den beroende variabeln motstånd till Västlänken bygger på frågan 'Vilken är din åsikt om följande trafikåtgärder?: Västlänken (tågtunnel under Göteborg)'. Svarsalternativ 'Mycket bra', 'Ganska bra', 'Varken bra eller dåligt', 'Ganska dåligt', 'Mycket dåligt' samt 'Ingen uppfattning'. I regressionsanalysen är 'Ganska dåligt' och 'Mycket dåligt' sammanslagna och har fått värde 1. 'Mycket bra', 'Ganska bra' och 'Varken bra eller dåligt' är sammanslagna och har fått värde 0. Figuren visar således vilka förklaringsfaktorer som har positivt eller negativt samband med Västlänkenmotstånd. För information om frågeformulering, se kommentar under tabell 1. Referens kategorier är Kvinna, 15-29 år, Låg utbildning, Tjänstemän, 301 000 – 700 000 SEK, Resurssvagt område, Varken höger eller vänster, Socialdemokraterna och Västlänken varken bra eller dåligt förslag. Detta betyder att koefficienterna för grupperna Man, Ålder, Utbildning, Yrke, Hushållsinkomst, Resursområde, Ideologi och Partisympati ska tolkas som en jämförelse med respektive referensgrupp.

Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2020.

